

**До разової спеціалізованої вченої ради
ДФ 35.725.125 Львівського державного
університету внутрішніх справ**

РЕЦЕНЗІЯ

**кандидата юридичних наук, професора
Ірини ГАЗДАЙКИ-ВАСИЛИШИН
на дисертацію Володимира ЛЯЩЕНКА на тему
«Диференціація кримінальної відповідальності за корупційні
правопорушення», подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 081 «Право»**

Тема дисертаційного дослідження є, безумовно, **актуальною**. В умовах російської агресії проти України проблема диференціації кримінальної відповідальності за корупційні правопорушення набуває особливої актуальності, оскільки корупція в цей період становить пряму загрозу національній безпеці, ефективному функціонуванню державного апарату та збереженню довіри громадян до органів влади. Обмеженість ресурсів, необхідність оперативного та цільового їх використання, а також загострення суспільного запиту на справедливість вимагають забезпечення пропорційності покарання, яка досягається саме шляхом диференціації відповідальності залежно від характеру, ступеня суспільної небезпеки правопорушення, обставин його вчинення та особи правопорушника. Показовим у цьому аспекті є, зокрема, випадок із закупівлею для Збройних Сил України у 2023 році, коли Міністерство оборони уклало контракт на постачання продуктів за завищеними цінами, що викликало значний суспільний резонанс і призвело до звільнення низки посадовців. Цей приклад (та на жаль, багато інших схожих прикладів) демонструють не лише глибину проблеми, а й потребу у чіткому нормативному регулюванні, адекватній кримінально-правовій політиці та ефективному правозастосуванні антикорупційних норм та заходів. Як зазначав Чезаре Беккарія, «покарання повинно бути співмірним злочину; не суворість, а неминучість кари стримує злочинця», — саме тому ефективна правозастосовна практика у сфері антикорупційного законодавства (а особливо – під час війни) має ґрунтуватися на пріоритетному переслідуванні найбільш небезпечних форм корупції, що також потребує безпомилкової кримінально-правової кваліфікації, чіткого розмежування складів кримінальних правопорушень і виваженого підходу до застосування кримінально-правових санкцій.

Отож, в умовах війни боротьба з корупцією має залишатися пріоритетним завданням держави. Невідворотна кримінальна відповідальність за такі дії є важливим механізмом захисту інтересів суспільства та держави, а її ефективність залежить від реального механізму застосування кримінально-правових норм.

У науці кримінального права України є чимало праць, присвячених проблематиці кримінально-правового реагування держави на корупційні правопорушення, однак, комплексна характеристика кримінально-правових засобів диференціації відповідальності за корупційні правопорушення вперше проведена саме в рецензованій дисертаційній роботі Володимира ЛЯЩЕНКА, яка є важливою для підвищення ефективності правозастосування, посилення захисту інтересів суспільства та держави, а також для європеїзації українського законодавства. Тому проведене Володимиром ЛЯЩЕНКОМ дисертаційне дослідження, безумовно, присвячене актуальній тематиці.

Обґрунтованість, достовірність та новизна представлених результатів дослідження. Новизна наукових положень полягає у тому, що дисертація є першим комплексним дослідженням проблем диференціації кримінальної відповідальності за корупційні правопорушення, в якому містяться рекомендації та пропозиції, спрямовані на удосконалення кримінального законодавства в цій частині. Серед найбільш суттєвих результатів окресленої розвідки, які вирізняються науковою новизною та мають важливе теоретичне і практичне значення, слід виділити, зокрема, такі:

- дисертантом виокремлено два види диференціації кримінальної відповідальності за корупційні кримінальні правопорушення: зовнішню та внутрішню. Зовнішня диференціація окреслена як відображене у кримінальному законодавстві рішення виокремити зі всієї маси кримінальних правопорушень саме корупційні, визначити їх поняття та закріпити особливості застосування заходів кримінально-правового впливу до осіб, котрі їх вчинили. Внутрішня диференціація охоплює всі можливі засоби диференціації кримінальної відповідальності, які характерні для будь-якої сукупності кримінальних правопорушень; запропонований підхід у роботі виступає системоутворюючим і обумовлює низку інших, наведених у роботі висновків;

- дисертантом на підставі проведеного аналізу інституту звільнення від відбування покарання з випробуванням за корупційні кримінальні правопорушення із урахуванням змін, які відбулися наприкінці 2024 року, запропоновано усунути допущені юридико-технічні помилки;

- автором удосконалено визначення поняття корупційного кримінального правопорушення, під яким у дисертації запропоновано розуміти кримінальні правопорушення, передбачені статтями 354, 364, 364-1, 365-2, 368 – 369-2 цього Кодексу, а також кримінальні правопорушення, передбачені іншими 24 статтями Кодексу, у разі вчинення їх шляхом використання службового становища з метою одержання неправомірної вигоди або надання такої вигоди іншій особі, щоб вона неправомірно використала своє службове становище. Запропоновано нову редакцію примітки до ст. 45 КК України.

Також у дисертації отримала подальший розвиток низка інших наукових позицій, зокрема, знання щодо системи засобів диференціації кримінальної

відповідальності за корупційні правопорушення, передбачених у Загальній частині КК України. До таких засобів віднесено: нормативні положення, які передбачають обставини застосування: а) загальних видів звільнення від кримінальної відповідальності; б) спеціальних правила призначення покарання; в) різновидів звільнення від покарання та його відбування, заміни покарання більш м'яким; г) особливостей кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх; д) зняття та погашення судимості.

Зазначені пропозиції дисертанта є належно обґрунтованими. Обґрунтованість та достовірність отриманих результатів підтверджується також відповідністю отриманих результатів темі дослідження; логічно побудованою структурою роботи; відповідністю мети дослідження тим завданням, що поставив перед собою дисертант; вмінням автора аргументовано доводити свою позицію та брати участь у науковій дискусії, а також якісною аналітичною роботою над достатнім обсягом наукових джерел та судових рішень.

Емпіричну базу дослідження становлять матеріали судової практики із Єдиного державного реєстру судових рішень за 2019-2024 рр. та Бази правових позицій Верховного Суду, а також рішення Конституційного Суду України та постанови Пленуму Верховного Суду України, статистичні дані Офісу Генерального прокурора.

Оцінка змісту дисертації, рівня виконання поставлених завдань та оволодіння методологією наукової діяльності. Об'єктом дисертаційного дослідження є диференціація кримінальної відповідальності у кримінальному праві України; предмет дослідження – диференціація кримінальної відповідальності за корупційні правопорушення. Метою дисертації є вироблення цілісної та несуперечливої системи засобів диференціації кримінальної відповідальності за корупційні правопорушення шляхом комплексного аналізу складів таких правопорушень та заходів кримінально-правового впливу, які застосовуються за їх вчинення.

Дисертація виконана на належному науковому рівні. План роботи складено вдало, що сприяє логічно сформованій конструкції роботи та послідовному дослідженню та викладенню усіх аспектів досліджуваної проблематики, а також виконанню усіх завдань, які поставив перед собою дисертант, та досягненню мети дослідження. У першому розділі автор присвятив свою увагу загальним засадам дослідження проблем диференціації кримінальної відповідальності за корупційні правопорушення, зокрема, дослідив стан дослідження проблем диференціації кримінальної відповідальності за корупційні правопорушення; поняття корупційних правопорушень та поняття диференціації кримінальної відповідальності у доктрині кримінального права; а також соціально-правові чинники, що обумовлюють диференціацію кримінальної відповідальності за корупційні правопорушення. Другий розділ роботи присвячено диференціації кримінальної відповідальності за корупційні правопорушення відповідно до

положень Загальної частини КК України, зокрема, досліджено поняття та види засобів диференціації кримінальної відповідальності за корупційні правопорушення відповідно до положень Загальної частини, а також здійснено кримінально-правову характеристику цих засобів та досліджено шляхи їх удосконалення. В третьому розділі дисертації автор дослідив диференціацію кримінальної відповідальності за корупційні правопорушення відповідно до положень Особливої частини КК України, зокрема, проаналізував поняття та види такого роду засобів, а також здійснив кримінально-правову характеристику цих засобів та дослідив питання їх удосконалення.

Методологічну основу дисертації становлять такі методи наукового пізнання, як: методи формальної логіки; діалектичний; системно структурний; догматичний метод; аналіз, синтез, порівняння та узагальнення; статистичний метод; метод документального аналізу; метод моделювання та прогнозування. Ці та інші методи наукового пізнання використано дисертантом у взаємозв'язку, що засвідчує достатній рівень оволодіння здобувачем методологією наукового дослідження, та вміле її використання у дисертаційній роботі, поданій до захисту.

Наукове та практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що висновки та рекомендації, наведені у дисертації, можуть бути використані у галузі наукових досліджень – для подальших теоретичних досліджень проблематики диференціації кримінальної відповідальності та відповідальності за корупційні кримінальні правопорушення; у правотворчості – при внесенні змін та доповнень до чинного КК України, а також при опрацюванні проекту КК; у правозастосовній діяльності – для розв'язання уповноваженими органами питань застосування засобів кримінально-правового впливу за вчинення корупційних кримінальних правопорушень; у навчальному процесі – для вивчення навчальної дисципліни «Кримінальне право України» та інших навчальних дисциплін кримінально-правового циклу, а також для підготовки підручників, навчальних посібників і методичної матеріалів викладання цих навчальних дисциплін.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих наукових працях. Наукові положення, висновки, які містяться у дисертації достатньою мірою опубліковані у фахових публікаціях та апробовані здобувачем. Кількість та науковий рівень підготовлених наукових праць відповідає вимогам, встановленим для оприлюднення результатів дисертацій. Зокрема, – у трьох статтях, опублікованих у журналах, визнаних Міністерством освіти і науки України науковими фаховими виданнями з юридичних наук категорії «Б», та у двох працях апробаційного характеру. Опубліковані праці відображають основний зміст дисертаційної роботи та відповідають вимогам пункту 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу

вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушення академічної доброчесності. Під час ретельного вивчення змісту дисертації фактів порушення академічної доброчесності (зокрема, академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації) не виявлено.

Дисертаційна робота Володимира Леонідовича ЛЯЩЕНКА є актуальною, цікавою, самостійною та оригінальною науковою працею, в результаті здійснення якої сформульовано низку слушних пропозицій щодо вдосконалення розуміння та застосування кримінально-правових норм, що диференціюють відповідальність за корупційні правопорушення, а також щодо внесення змін та доповнень до чинного кримінального закону.

Численні вказані вище позитивні аспекти роботи не виключають наявності дискусійних положень та зауважень, які варто розглянути під час публічного захисту для вдосконалення аргументації позицій здобувача, а також для врахування їх у подальшій роботі над окресленою проблематикою:

1. В анотації дисертації відсутні ключові слова, що, мабуть, є технічною помилкою, адже під час презентації дисертаційного дослідження на фаховому семінарі вони були наявними. В ході публічного захисту варто звернути увагу на причини, з яких ключові слова були виключені із фінального тексту дисертаційного дослідження. Адже, згідно із вимогами, що ставляться до дисертації на здобуття освітньо-наукового ступеня доктора філософії, ключові слова є обов'язковим елементом роботи.

Також, додаткової аргументації потребує доцільність наявності Додатків А, Б, В. Адже, додаток А фактично лише дублює список публікацій здобувача, який наводиться у роботі на сторінці 16, а додатки Б та В, як зазначає автор, викладені ним «для зручності використання». Виникає питання – чи лише «зручністю» обумовлена їх наявність, чи, можливо, ці додатки покликані виконувати і ще якісь функції?

2. У підрозділі 2.2. автор, здійснюючи кримінально-правову характеристику засобів диференціації кримінальної відповідальності за корупційні правопорушення відповідно до положень Загальної частини КК України, зазначає, що «спеціальні правила призначення покарання» є одним із таких засобів. Згодом, аналізуючи ці спеціальні правила призначення покарання, дисертант детально розглядає питання, пов'язані із правилами, закріпленими в ст. 69, 69-2 КК України. Проте, іншим спеціальним правилам призначення покарання за корупційні кримінальні правопорушення дисертант свою увагу не приділяє, зазначаючи при цьому лиш таке: «щодо інших спеціальних правил призначення покарання, специфіки щодо корупційних кримінальних правопорушень законодавець не визначає, а отже вони мають дійсно загально кримінальне диференціююче значення». Однак, коли йдеться про призначення

покарання за незакінчене кримінальне правопорушення та за кримінальне правопорушення, вчинене у співучасті (ст. 68 КК України), в аспекті призначення покарання за корупційні кримінальні правопорушення виникає низка цікавих та проблемних запитань. До прикладу, це питання, пов'язані із тим, що діяння, передбачені ст. 368 та 369 КК України, утворюють так звану «необхідну співучасть» (як і інші правопорушення, в одному із яких особа обіцяє/пропонує/надає неправомірну вигоду, а в іншому – приймає обіцянку/пропозицію/неправомірну вигоду). Або ж проблематика призначення покарання за готування чи замах на кримінальні правопорушення, передбачені ст. 368 та 369 КК України (з врахуванням того, що момент їх закінчення перенесений законодавцем власне на ці «попередні» стадії злочинної діяльності). Дослідження цих питань, як видається, могло б стати цікавою та вагомою частиною рецензованої дисертації.

3. У підрозділі 3.2. дисертант присвячує свою увагу такому засобу диференціації, як кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки. Не вдаючись у дискусію з приводу того, наскільки доцільним та обґрунтованим є використання поняття «особливо кваліфікуючих ознак», зазначає лише таке. Сам автор, з одного боку, зазначає про важливість чіткого розуміння змісту кваліфікуючих ознак у складах корупційних кримінальних правопорушень (с.158), а з іншого боку присвячує цьому важливому засобу диференціації кримінальної відповідальності всього п'ять сторінок свого дослідження, констатує при цьому, що це «побіжний аналіз використання цього засобу диференціації», який «має постановочний характер і покликаний швидше поставити проблему, ніж її вирішити» (с. 162). У зв'язку з цим постає питання – чим обумовлений такий «постановочний» характер підходу до аналізу кваліфікованих складів корупційних кримінальних правопорушень? Припускаю, що обмеженим допустимим обсягом дисертації. Можливо, саме в цьому випадку слід було використати такий інструмент – як додаток, адже у ньому можна було б наочно проілюструвати та систематизувати ті ознаки, за допомогою яких законодавець кваліфікував усі корупційні кримінальні правопорушення.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам. Викладені вище зауваження мають, здебільшого, дискусійний або ж рекомендаційний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку роботи. Підсумовуючи сказане, можна зробити висновок, що дисертаційна робота Володимира ЛЯЩЕНКА є самостійною, оригінальною, актуальною науковою працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що мають важливе теоретичне та практичне значення та вирішують важливу наукову проблему – створення наукового підґрунтя для ефективної диференціації кримінальної відповідальності за корупційні правопорушення в Україні.

За актуальністю, новизною, достовірністю та обґрунтованістю, науково-теоретичним та практичним значенням отриманих результатів, кількістю та

обсягом публікацій, оформленням дисертація відповідає вимогам, передбаченим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 (зі змінами) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами).

Відповідно, автор дисертації – Володимир ЛЯЩЕНКО – за умови успішного захисту заслуговує на присудження освітньо-наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право.

РЕЦЕНЗЕНТ:

**завідувач кафедри кримінального права
та кримінології факультету № 1
Львівського державного
університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, професор**

Ірина ГАЗДАЙКА-ВАСИЛИШИН